

2º Iisdem pastoribus datæ sunt claves regni cœlorum, ut summa auctoritate regant in ordine ad salutem omnes, ne exceptis ipsis principibus, qui sacramento regenerationis Ecclesiæ sunt cooptati. Modo dicebamus rationi et sensui communi repugnare quod nihil sit provisum lege divina de exercitio potestatis sæcularis; sed cuncta voluntati arbitrariæ principum dimittantur, et principes possint innocue transgredi, quatenus principes, leges divinas quibus subduntur quatenus viri privati; igitur si per baptismum sint Ecclesiæ membra, poterit utique Ecclesia ipsis indicere ut mores suos regimenque societatis componant ad præscriptum legis divinæ, agendo quæ vi hujus legis imperata sunt, præcavendo quæ vetita. Hinc Innocentius III scribebat ad imperatorem Constantinopolitanum, anno 1198 : « Debitum « officii pastoralis exequimur, cum obsecramus, arguimus, in- « crepamus, non solum alios, sed et imperatores et reges, « opportune et importune, et ad ea studemus adducere quæ « divinæ sunt placita majestati. » (Cap. *Solitæ*, 6, DE MAJORITATE ET OBEDIENTIA.)

5º Jus coercendi pœnis canonicis inobedientes et contumaces, sequitur e potestate docendi atque regendi; quamobrem dubitari nequit quin Ecclesia animadvertere valeat in principes christianos qui suo jure abutuntur contra divinas præscriptions, uti S. Ambrosius olim divinis officiis interdixit imperatori Theodosio ob violentam necem Thessalonicensium. Non semel primi pastores similiter pœnis canonicis affecerunt magistratus, qui suæ auctoritatis fines excesserant cum detimento Ecclesiæ, quod rite factum fuisse non abnegat ipse *Fleury*. « Pour soutenir, inquit, l'indépendance des souverains, on a donné en divers excès. Plusieurs ont soutenu qu'ils ne peuvent pas être excommuniés... On a soutenu même que les officiers des rois ne peuvent pas être excommuniés pour le fait de leur charge, comme s'ils ne pouvaient pas y excéder. » (*Discours sur les libertés de l'Église Gallicane*, n° 5.) Quæ sint illæ pœnæ canonicae quibus Ecclesia principes aliosve fideles afficeret valeat,

suo loco dicetur ubi de *Pœnis*; nihil autem obstat quominus in societate christiana alie poenæ temporales, etiam graviores, pœnis canonicis superadditæ sint, juxta mores publicos societatis, et politicam illius constitutionem.

4º Ad Ecclesiam pertinet ut summo judicio definiat dubia exorta circa competentiam fori spiritualis et temporalis in casu conflictus. Summa nimur auctoritate potitur ad docendum quounque extendantur jura spiritualia sibi divinitus commissa, ac consequenter qui sint fines jure divino præfiniti utriusque societati. Princeps sæcularis, si christianus sit, tenetur obtenerare judicio Ecclesiæ, quia non ipsi sed Petro et Apostolis Dominus noster demandavit officium declarandi ea quæ divina revelatione continentur, et simul interpretandi quæstiones de natura, extensione, applicatione practica jurium spiritualium societatis christianaæ. Quæ autem sit doctrina Ecclesiæ manifestatur, cum dogmaticis definitionibus si quæ prodierint, tum disciplina generali, modò aliunde certò constet hanc disciplinam institutam fuisse jure proprio Ecclesiæ, non ex assensu expresso aut tacito principum sæcularium, in certis negotiis mixtis quæ pontifices et principes mutua concessione ordinaverint in bonum commune utriusque societatis.

Hæc est subordinatio ordinis temporalis ordini spirituali, de qua Bonifacius VIII dixit : « Oportet temporalem auctoritatem spirituali potestati subjici. Nam, cum dicat Apostolus : *Non est potestas nisi a Deo*; quæ autem sunt, a Deo ordinata sunt, non autem ordinatae essent nisi gladius (temporalis) esset sub gladio (spirituali); et tanquam inferior reduceretur per alium in suprema. Nam secundum B. Dionysium, lex divinitatis est infima per media in suprema reduci. Non ergo secundum ordinem universi omnia æque ac immediate, sed infima per media, et inferiora per superiora ad ordinem reducuntur. Spirituale autem, et dignitate et nobilitate, terrenam quamlibet præcellere potestatem, tanto clarius nos fateri oportet quanto spiritualia temporalia antecellunt. » (Cap. *Unam*

sanctam, I, DE MAJORITATE ET OBEDIENTIA. Extravag. comm.)

De jure absoluto egimus : quam autem temperate eo utatur Ecclesia ; quam provida ratione illius exercitum accommodet temporum conditioni atque necessitatibus, ut bono communis consulat, et potestatem quam accepit exserat ad ædificationem, non ad destructionem, nullus e catholice ignorat.

65. — *V° Quæ sint, ex dictis, relationes utriusque potestatis; quomodo sibi invicem mutuam opem præsent in bonum commune, et quousque expediat Ecclesiam a potestate sacerulari adjuvari in exercitio suorum iurium?*

I. Sequitur ex dictis utramque potestatem esse ab invicem distinctam cum suis propriis juribus et officiis, et in suo ordine supremam, ut audivimus a Gelasio, quod et Nicolaus I his verbis inculcabit alloquendo imperatorem Michaelem : « Christus sic « actibus propriis et dignitatibus distinctis officia potestatis « utriusque discrevit propria, ut... pontifices pro cursu tempo- « ralium rerum legibus imperialibus uterentur...; ac vicissim « non ille divinis rebus præsidere videretur, qui esset negotiis « sacerularibus implicatus. » (Cap. *Quoniam*, 8, dist. 10.)

Cum itaque Ecclesia ordinetur ad finem supernaturalem, ea quæ ad hunc finem directe referuntur, qualia sunt, v. g., prædicatio fidei, sacramentorum dispensatio, ordinationes cultus divini, leges disciplinare ad informationem morum et hierarchiæ observantiam, attinent ad potestatem Ecclesiasticam proprio jure.

Cum vice versa societas civilis destinetur ad finem temporalem, ea omnia quæ ex se directe ad finem mere temporalem respiciunt, adeo ut non habeant nisi per accidens relationem ad ordinem spiritualem, qualia sunt, v. g. cultura agrorum, commercium, administratio politiæ, tribunalium, et exercitus, pacta politica seu commercii inter gentes, etc., subduntur potestati sacerularis gubernii.

Res quæ ad utrumque finem, sub diverso respectu, immediate eferuntur, ad utriusque regiminis provinciam attinent. Quivis

fidelis hunc duplē respectum habet : quæ christianus, regitur a pastoribus Ecclesiae; quæ civis, a magistratibus sacerularibus.

Attenta consideratione finis respectivi rerum, vitatur periculosissima potestatum confusio quam plures induxerunt, falsa notione *spiritualitatis* et *temporalitatis*, dum alii res omnes externas, et externum reipublica statum quoquomodo afficientes, etiam indirecte et accidentaliter, attribuendas voluerunt gubernio principis civilis; alii vero Ecclesiae adscriperunt res omnes quæ quocumque modo conscientiam pertingere possunt vel ad statum religionis conferre. (Nº 61.)

Notandum tamen non sufficere ad determinandum respectivas attributiones Ecclesiae, nudam considerationem finis proximi, nisi simul habeatur ratio prærogativarum quas Christus Ecclesia contulit. Admissa possibilitate et existentia ordinis supernaturalis, nemo diffiteri debet quin Christus potuerit quasdam res ad cultum sacrum, seu ad informandam conscientiam proprius conduceat, exclusive committere religionis ministris : que autem divina Christi ordinatione continentur, princeps sacerularis non potest pro libitu sibi retinere.

II. Utraque societas debet ita mutuam opem sibi invicem dare, ut bonum utriusque promoveatur ; adeoque valde optandum foedus sacerdotium inter et imperium.

Gregorius XVI litteris encyclicis *Mirari vos*, datis 15 aug. 1832, hos improbat « qui Ecclesiam a regno separari, mutuamque imperii cum sacerdotio concordiam abrumpi cūpiunt... quæ semper rei sacræ et civili fausta extitit et salutaris. » Re quidem vera, quod civili imperio deest, auctoritatem scilicet spiritualem quæ intimos pectoris sensus afficit, secretas fraudes inhibet, perversa consilia prævenit aut concepta removet, venerationem inspirat, atque corda ad obsequium debitum inclinat, hoc supplet, religio. Vicissim princeps sua potestate, per poenias extiores et ordinis publici tuitionem, repellit ab Ecclesia exterorum insultus, et disciplinam Ecclesiae

munit, contra censurarum contemptores; sic mutuam opem sibi societas spiritualis et societas temporalis conférunt, atque ex illo fœdere inter utramque efficacius procuratur bonum publicum. « Res omnes, aiebat olim Yvo Carnutensis, non aliter « bene administrantur, nisi quum regnum et sacerdotium in « unum convenerint consilium. » (Epist. 41.)

III. Haec nobis viam parant ad solutionem alterius partis questionis propositæ, scilicet, quoisque expedit Ecclesiam juvari a potestate sacerulari in exercitio suorum jurum. Omnes quidem admittunt partes gubernii civilis esse ut tueatur Ecclesiam, sicuti alia instituta publica et causas etiam privatiorum, contra violentos agressus; sed queritur an Ecclesia possit, imo unquam potuerit, illæso jure naturali, invocare in sui patrocinium auxilium brachii sacerularis contra haereson propagationem et contra schismaticos, ut penitus coercerentur ac reducerentur ad unitatem. Plures id negant quia juxta illos potestas sacerularis nulla ratione debet se ingerere in negotia ordinis supernaturalis, et omnibus civibus jure naturali debetur libertas opinionum, conscientiae et cultus. Hinc exprobrant Ecclesiam quod voluerit in sæculis præteritis præfocare libertatem in materia religionis. Inter ipsosmet catholicos non una est omnium sententia circa libertatem politicam in negotio religionis. Quid sentiamus aperient sequentes propositiones.

66. — PROPOSITIO I^a. *Licet potestas sacerularis ad finem temporalem sit ordinata, nihil obstat quominus valeat providere utilitatibus societatis spiritualis, imo illud maxime consentaneum est ordini divinæ Providentiaz, dummodo Princeps in eo agat obsequendo votis pastorum, et continueatur regulis auctoritate eorumdem pastorum constitutis.*

Probatur I^a auctoritate. Princeps, ait S. Augustinus, « aliter servit Deo quia homo est, aliter quia etiam rex est... In hoc serviunt reges Domino, in quantum sunt reges, cum ea faciunt ad serviendum illi, quæ non possunt facere nisi reges... Deo serviunt, sicut eis divinitus præcipitur in quantum reges sunt,

« si in suo regno bona jubeant, mala prohibeant, non solum quæ pertinent ad humanam societatem, verum etiam quæ ad divinam religionem. » Item S. Leo Magnus ad Imperatorem scribebat: « Debes incunctanter advertere regiam potestatem tibi, non solum ad mundi regimen, sed maxime ad Ecclesiae præsidium esse collatum, ut ausus nefarios comprimendo, quæ sunt bona statuta defendas, et veram pacem his quæ sunt turbata, restituas. » S. Cœlestinus Papa ad Theodosium imperatorem: « Major vobis fidei causa esse debet quam regni; ampliusque pro pace ecclesiarum clementia vestra debet esse sollicita quam pro omnium terrarum securitate. » His verba concilii VI Parisiensis subjungemus: « Principes sæculi non nunquam intra Ecclesiam potestatis adeptæ culmina tenent, ut per eamdem potestatem disciplinam ecclesiasticam muniant. Cæterum intra Ecclesiam potestates necessariæ non essent, nisi ut quod non prævalet sacerdos efficere per doctrinæ sermonem, potestas hoc impletat per disciplinæ terrorem. Sæpe per terrenum regnum, cœlesti regnum proficit, nt qui intra Ecclesiam positi contra fidem et disciplinam Ecclesiae agunt, rigore principum conterantur; ipsamque disciplinam quam Ecclesiae humilitas exercere non prævalet, cervicibus superbiorum potestas principalis imponat, et ut venerationem mereatur, virtutem potestatis impertiat. Cognoscant sæculi principes se rationem reddere propter Ecclesiam, quam a Christo tuendam suscipiunt. Nam sive augeatur pax et disciplina Ecclesiae per fideles principes, sive solvatur, ille ab eis rationem exiget, qui eorum potestati suam Ecclesiam credidit. » Demum, ut cætera omittamus, concilium Tridentinum traditiones sæculorum præteriorum his verbis ad nos transmisit: « Sæculares principes Deus sanctæ fidei Ecclesiaeque protectores esse voluit¹. »

¹ S. Augustinus, *Epistola ad Bonifacium*, cap. v; *Contra Cresconium*, lib. III, cap. li. — S. Leo ad Leonem Imperatorem, epist. cxxvi. — Epist. S. Cœlestini, Labbe, *Coll. Conciliorum*, tom. III, col. 619. — Decretum Gratiani, caus. xxiii, quæst. v, can. 20. — Conc. Trid., sess. xxv, cap. xx.

Probatur II° *ratione*. Cum finis creationis sit gloria Dei et salus aeterna hominum, eo cuncti intendere debent operas, huic fini ultimo quisque studere pro suo modo; quod ad principes præ cæteris et cura præstantiori pertinet, magis enim possunt quam viri privati ordini Providentiae inservire, efficacioribusque mediis promovere felicem statum religionis. Etenim 1° principes sunt *ministri Dei in bonum*, ideoque imperium a summo omnium rerum Domino et Moderatore obtinent ut eo utantur ad procurandum, quantum in se est, bonum a Deo principaliter intentum, uti finem ultimum creationis: porro finis ille non est solum tranquillitas et prosperitas mundanæ societatis tempore praesenti, sed aeterna felicitas hominum et gloria exinde ipsi Deo refundenda, ergo... 2° Finis proximus imperii civilis est securitas præstanda omnibus qui in republica degunt, et illorum protectio ab injusta vexatione; atque haereses et schismata, effrenata libertas opiniones contradictoriarum evulgandi, et cultum pro uniuscujusque ingenio immutandi, pacem reipublicae perturbant, concordiam civium disruptum, et maximam partem hominum periculo seductionis, ac fidei morumque subversionis exponunt; ergo multum expedit ut princeps jura et libertatem fidelium protegat, Ecclesiae causamque religionis tueatur, contra nefarios ausus, et temeritatem novatorum... 3° Qui reipublicae praesunt debent vim publicam dirigere juxta politicam constitutionem, mores, atque voluntatem præsumptam nationis, modo tamen in bonum conspirent; porro licet supponere statum politicum et moralem societatis, in quo religio consideratur a natione uti primum et maximum omnium bonum, tum in ordine ad finem supernaturalem, tum in ordine ad finem etiam naturalem, quatenus religione ingenia continentur, mores formantur, colitur reverentia in Principem, fovetur pax publica, atque certius procuratur progressus societatis. Porro quando Religio ita habetur ab universa gente, quis dubitet, quin eadem gens sapienter velit illius conservationi provideri auctoritate publica, sub ductu primorum pastorum? Ergo licet potestas sæcularis ad finem tem-

poralem immediate ordinetur, nihil obstat quominus inserviat insuper ad finem supernaturalem.

Probatur III° *ex sensu communi populum*. Ab exordiis nationum nulla gens fuit, cuius gubernium civile se alienum reputaverit a cura religionis. Indifferentiam politicam in negotio religionis, nec apud gentes barbaras, nec apud populos legibus excutios, reperias; omnibus enim religio res sacra fuit, et summi momenti ad veram felicitatem, et honorem supremo Numini debitum; ergo, etc...

67. — PROPOSITIO II^a. Determinandum est ex circumstantiis locorum et temporum, quo usque expediat ut gubernium civile auxilium præstet religioni, et quatenus Ecclesiae utile sit ad protectionem gubernii civilis confugere?

Propositio indiget explicatione, potius quam probationibus. Distinguendum est igitur inter societas quæ eamdem fidem profitantur, et alias societas in quibus ortæ sunt atque constabilitæ sectæ religiosæ; ratio insuper habenda est regiminis politici earumdem societatum.

Quamdiu subsistit unitas fidei catholicæ in aliqua regione, princeps debet omnes curas adhibere ut arceantur novitates doctrinæ et schismata quæ utrique societati periculum procreant. In hoc rerum statu, *haeresis est publicum crimen, quia quod in religionem divinam committitur, in omnium fertur injuriam*, ut dicitur in codice Theodosiano (lib. XL, tit. de *Hæreticis*). — Ubi deficit illa unitas, et nihilominus religio catholicæ permanet sola *religio status*, princeps tolerat sectas hæreticas ob bonum pacis, ne societas conturbetur; sed peculiari modo protegit Ecclesiam, et invigilat, quantum sinit prudentia et fert constitutio politica, ut provideatur necessitatibus cultus divini, nullique licet scriptis publicis oppugnare fidem, nec disciplinam Ecclesie catholicæ. — In regionibus ubi omnes sectæ, aut saltem plures, æquo jure admittuntur, alia sunt officia principis; illius agendi ratio determinatur pro singulis nationibus, juxta statum rerum publicarum, juxta concordata,

si quæ inita sint inter Sanctam Sedem et gubernium, demum juxta varias necessitates temporum. Ubique vero Ecclesia debet vera libertate donari; quia quidquid in contrarium conentur sive hæretici, sive contemptores revelationis, id jure divino constitutum est.

68. — PROPOSITIO III^a. *Tolerantia civilis, seu libertas conscientiæ et cultus omnibus asserta ex parte Gubernii, licita esse potest ratione temporum; haberi vero non potest uti progressus et conditio naturalis omnis nationis excultæ.*

Probatur I^a pars. Ex consensu communi catholicorum. « Hū manum regimen, ait S. Thomas, derivatur a divino regimine et ipsum debet imitari. Deus autem, quamvis sit omnipotens, et summe bonus, permittit tamen aliqua mala fieri in universo quæ prohibere posset, ne eis sublati majora bona tollerentur, vel etiam pejora mala sequentur. Sic ergo et in regimine humano, illi qui præsunt, recte aliqua mala tolerant, ne aliqua bona impediatur vel etiam ne aliqua mala pejora incurvantur. — Propter hoc enim haereticorum et paganorum ritus aliquando Ecclesia toleravit, quando erat magna infideliū multitudo. » 2° 2° quæst. X, art. 11. Illud certe licitum reputare debemus quod est necessarium ordini publico, ipsique Ecclesiæ, et aliunde non includit approbationem falsorum cultuum: atqui 1°, est in pluribus nationibus status socialis qui necessariam reddit tolerantiam civilem conscientiæ et cultus, ne populus conturbetur dissidiis civium, invidiæ concitentur in Ecclesiam, ipsaque Ecclesia privetur libertate; in hoc statu, religio vera non gaudet libertate, nisi sub ea conditione ut eadem libertas, cæteris communitatibus religiosis firmetur. 2° Tolerantia civilis non includit approbationem falsorum cultuum; cuique enim apertum est, et consensu communi acceptum, illum qui tolerat cultus varios, vel etiam remote currit ad illorum exercitium, ob necessitates status politici nationis, non ideo probare hos cultus veluti legitimos in se, vel æque indifferentes, sed providere solum necessitatibus

ordinis publici. Ea est conditio præsens omnium fere populorum; nec ulla spes probabilis apparet quod in futurum mutanda sit¹.

Probatur II^a pars. Eadem procul dubio esse nequeunt in quavis societate jura veritatis et erroris: porro si admitteremus tolerantiam, imo et protectionem civilem, qualis hodie in nostris societatibus sancitur, uti progressum, conditionemque naturalem omnis societatis excultæ, veritas et error una confunderentur, et induceretur nefandus indifferentismus in negotio religionis. Licet ille status rerum publicarum suscitet animos fortes, quorum virtus eo magis apparet quod urgentiores tentationes superaverint; attenta communi fragilitate, quam plures alii in maximo periculo subversionis versantur.

Caveant igitur viri catholici ne ita approbent libertatem conscientiæ, ut videantur improbare quod olim Ecclesia fecit et doctrinam communem sanctorum Doctorum. S. S. N. Papa Pius IX, hæc in suis litteris Encyclicis *Quanta cura*, an. 1864, dixit: « Probe noscitis hoc tempore non paucos reperiri, qui « civili consilio impium absurdumque naturalismi, uti vocant, principium applicantes, audent docere optimam societatis publicæ rationem, civilemque progressum omnino requirere, ut humana societas constituatur et gubernetur, nullo habito ad religionem respectu, ac si non existeret, vel saltem nullo facto discrimine veram inter falsasque religiones. Atque contra sacrarum litterarum, Ecclesiæ, sanctorumque Patrum doctrinam, asserere non dubitant, optimam esse conditionem societatis, in qua imperio non agnoscitur officium coercendi sancitis penitentibus catholice religionis, nisi quatenus pax publica postulet. Ex qua omnino falsa socialis regiminis idea, hand timent erroneam illam fovere opinionem catholice Ecclesiæ, animarumque salutis exitialem, a rec. mem. Gregorio XVI prædecessore nostro *deliramentum* appellatam,

¹ Cf. Bossuet, *Réponse à une consultation de Jacques II, roi d'Angleterre*. — Ed. Vers., t. XLIII, p. 6 et seq.

« nimurum libertatem conscientiae et cultuum esse proprium « enjuscumque hominis jus, quod lege proclamari, et asseri « debet in omni societate recte constituta, et jus civibus inesse « ad omnimodam libertatem, nulla, nec ecclesiastica, vel civili « auctoritate coarctandam, quo suos conceptus quoscumque, « sive voce, sive typis, sive alia ratione, palam publiceque ma- « nifestare ac declarare valeant. »

Ex dictis sufficienter intelligitur quid sentiendum sit de systemate scriptorum catholicorum et virorum politicorum, qui volunt Ecclesiam omnino separari ab imperio civili (nº 61, 4º), servata Ecclesiae libertate, sub jure communi, suam disciplinam sequendi, et acquirendi bona temporalia, quibus suis necessitatibus provideat. Hæc separatio, si ratione sui consideretur, non est in votis Ecclesie, nec ullo modo promovenda est a catholicis (nº 66) : fovere potius debemus unionem utriusque societatis, in bonum commune, quantum ferunt mores publici ; summæ Dei providentiae quæ tempora mutat, cunctaque moderatur et disponit, dimitendo futurum statum Ecclesie. Quid enim magis ipsi in futurum expediat ; quo res perducendae sint, Deus solus novit, qui illi ad finem usque sæculorum se ad futurum promisit¹.

69. — VIº Quæ ratio Ecclesiam induxit ad ineundum concordata cum guberniis civilibus, et quæ sit natura harum conventionum ?

I. Concordata sunt conventiones initae inter Sanctam Sedem et gubernium civile, tuendæ pacis causa, et unionis utriusque societatis spiritualis et temporalis.

Multæ hujusmodi factæ sunt conventiones, partim temporalibus remotis, partim recentiori ætate. Celebriores temporis

¹ Cf. *Recueil des Allocutions consistoriales*. Paris, 1865. — Multæ quæstiones in decursu tractantur quæ ad mutuas relationes utriusque potestatis, et ad independentiam Ecclesie referuntur, v. g. de obligationibus laicorum Christianorum erga Ecclesiam (nº 312); de immunitatibus clericorum et Ecclesiarum (nº 558-563, 564, 565); de competentia fori ecclesiastici (nº 647-651); de pœnis temporalibus (nº 754, 755).

acti memorabimus : pactum nempe quod Sancta Sedes pepigit cum imperatore Germaniae sæculo duodecimo ad imponendum finem controversiæ circa investituras; concordatum Nicolai V circa causas beneficiales et electiones, initum an. 1447 cum Friderico III, cui accesserunt principes ecclesiastici et seculares Germaniae; concordatum Leonis X cum Francisco I, promulgatum in concilio Lateranensi anno 1516, quo multa sancta sunt de nominatione seu presentatione regia ad ecclesiæ cathedrales et abbatias, de collationibus beneficiorum inferiorum, de judiciis ecclesiasticis et appellationibus, etc. Præsenti sæculo Sancta Sedes nova concordata init cum Gallia, Bavaria, regno Neapolitano, Hispania, Belgio..., et nuper cum imperatore Josepho prænatione Austriaca.

Quibusdam visum est omnia concordata id vitiosum habere quod semper vulnus grave inferant libertati et independentiæ Ecclesie, et nullo commodo æquivalenti tantum malum compensemetur ; at temerarios illos concordatorum improbatores ipsa praxis sanctæ Ecclesie satis resellit. Qui vi Primatus omnium Ecclesiarum sollicitudinem gerit, curare utique debet ad bonum Ecclesie et religionis profectum, de securitate Ecclesiarum, de privilegiis et immunitatibus, de servando foedere inter sacerdotium et imperium, quod tanti interesse societatis modo dicebamus ; porro his cunctis providet Sancta Sedes ineundo conventiones cum guberniis sæcularibus. Quamvis jure naturali et divino determinetur quoisque se extendant limites utriusque societatis, tamen vel malitia hominum, vel rerum adjuncta et locorum necessitates, nonnunquam postulant declarationes ea de re mutuo consensu dari, et fieri aliquas concessiones, etiamsi inde limites ecclesiastice jurisdictionis, seu potius illius exercitium restringatur. Hæc est ratio concordatorum quibus Pontifices moderati sunt quidem juris ecclesiastici exercitium, nonnulla principibus indulgendo ; sed et majora mala præcaverunt, et jura ecclesiæ quæsita confirmaverunt. (Ferraris, vº *Concordata*, n. 4, ed. Cassinensis.)

II. Non consentiunt canonistæ quæ sit natura propria concordatorum et vis obligans ex parte Pontificis. Juxta nonnullos, concordatum non est tractatus internationalis, nec conventio synallagmatica, nec contractus communis, sed actus solemnis sui generis, quo supremus hierarcha intuitu boni religionis alieui principi indultum seu privilegium confert; unde concludunt Pontificem posse pro nutu concordatum revocare, saltem de plenitudine potestatis, absque consensu principis, quia plenitudo potestatis pontificiae nullis legibus adstringitur. Rationem afferunt quod concordata ex parte Pontificis continent gratuitam concessionem, ex parte autem Principis promissionem protegendi Ecclesiam, et assecurandi illius libertatem, ad quod jure divino aliunde tenetur. Alii aliter opinantur quia concordatum est vera pactio, promissio mutua utrinque acceptata; porro communis est sententia, uti animadvertis Engel, « Principem, etiam de plenitudine potestatis suæ non eximi quo minus pacta, utpote juris naturalis, servare teneatur¹. »

Absit ne quid omnino derogemus auctoritati Sanctæ Sedis: at simul viri catholici pertimescere debent ne, Ecclesiæ libertatem extollendo contra mentem ipsorum SS. Pontificium, illorum auctoritatem reapse depriment in mente aliorum, ansamque præbeant principibus sæcularibus ut suspectam habeant vim atque efficaciam concordatorum. Dicemus igitur cum card. Soglia: « Concordata rationem habent non privilegii sed pacti; « estque illud pactum non temporarium et personale, sed reale « ac perpetuum, quod religiose observandum est. » (*Prænotiones in jus eccles.*, § 60.) Subintellige tamen; nisi mutatis circumstantiis, gravis necessitas ecclesiarum mutationem postulaverit; si enim disciplina per concordatum constituta in graves abusus degeneret, S. Pontifex jus habet providendi, ex pleni-

¹ C. Engel, DE PRÆBENDIS, n° 54. — *Della natura e carattere ezzenziale dei concordati*. Parisiis, an. 1850. Cap. iv, v. — Barthel, *Opuscula juridica*; tom. II, *Opusculum de concordatis Germaniæ dissertatio generalis*, cap. 1, sect. II; cap. III, sect. II, n° 1-7.

tudine potestatis. Summa enim potestas quæ Primatui Apostolico divinitus inhæret inabdicabilis est ac semper commune bonum Ecclesiæ respicit; ergo quomodocumque paciscatur S. Pontifex, non potest excludere hanc conditionem: *nisi aliud exigat bonum Ecclesiæ*, quæ in omnibus concordatis necessario reser- vatur.

Extra hunc igitur casum, et dum loquimur de ordine comuni rerum, dicimus concordatum obligare utramque partem contrahentem, summum scilicet Pontificem, et Principem sæcularem, cum suis respective successoribus; quod multiplici ratione probatur. 1º *Ipsamē natura concordati*. Formas habet tractatus internationalis, siquidem Princeps societatis spiritualis paciscitur cum Principe societatis civilis; induit naturam conventionis synallagmaticæ, etenim contrahentium mens est induci reciprocitatem obligationis; habet rationem pacti, quod et natura rerum et ipse concordatorum textus satis manifeste indicat. 2º *Intentione Pontificum*. Sic, ut nonnulla exempla exhibeamus, Leo X dixit in concordato cum Francisco I: « Illam « conventionem contractus et obligationis inter nos et Sedem « Apostolicam ex una parte, et præfatum regem et regnum « sum ex altera parte, legitime initi, vim et robur obtainere..... « neconon irritum et ianæ quidquid super his a quoquam quavis « auctoritate, etiam per Nos et successores nostros, scienter « aut ignoranter contigerit attentari, decernimus. » (Tit. xvii.) Legimus codem sensu in art. 18 concordati Pii VII cum Maximiliano rege Bavariae: « Utraque contrahentium pars spondet « se suosque successores, omnia de quibus in his articulis « utrinque conventum est, sancte servatuos... » Eadem repe- riebantur in concordatis Germaniæ; et in aliis ad mentem contrahentium supponuntur. 3º *Ex fine concordatorum*. Nisi agnosceretur hæc reciprocitas obligationum, ad quid fierent conventiones? Sancta Sedes finem intentum non attingeret, nec principes sæculares cum ea pacisci vellent... Ergo tametsi supponeretur, quod in præsenti non expendimus, concordatum

nihil continere praeter gratuitum privilegium ex parte Pontificis, et sponsonem obsequii aliunde debiti ex parte principis saecularis, habet rationem veri pacti quod ex utraque parte religiose observandum est.

Cæterum, hujus fidei in observandis promissis SS. Pontifices exemplum semper dederunt, adeo ut merito gloriari possit sancta Ecclesia catholica, nulla unquam pacta sanctius fuisse ubivis gentium servata, quam ex parte Sedis Apostolicæ.

70. — VII° *Quid ex dictis concludendum de forma constitutiva Ecclesiae?*

Ex dictis sequitur Ecclesiam esse societatem Christi fidelium, a societate civili distinctam, ac in suo proprio regimine independentem, constitutam sub jurisdictione Romani Pontificis primatum obtinantis jure divino, et Episcoporum qui partes sibi commissas a Romano Pontifice, cum debita subjectione ejusdem auctoritati, regunt.

Theologi utuntur comparationibus, e vario regimine societatum eductis, ad explicandum que sit forma constitutiva Ecclesiae; sed parum haec prosunt, et mallemus dicere cum Bossuet: « L'Église catholique parle ainsi au peuple chrétien : Jésus-Christ, qui est votre roi, ne tient rien de vous, et son autorité vient de plus haut. La comparaison que vous pouvez faire entre son royaume et ceux de la terre est caduque. La nature ne vous donne rien qui ait rapport avec Jésus-Christ et son royaume. » (*Histoire des Variations*, liv. XV, n° 120.) Si tamen velint utcumque conferre modum societatum civilium cum sacro regimine Ecclesiae, haec animadvertenda :

1° A regimine Ecclesiae exulat democracia; quandoquidem vidimus, nec communitatem fidelium, nec principes, quatenus communitatem representare censentur, jus ullum habere se ingerendi in interiore administrationem Ecclesiae. Quod aliqui doctores, ut Bellarminus, dixerunt de elemento democratico in constitutione Ecclesiae, lato et improposito sensu intelligitur, ut

nimirum nullus sit ex multitudine fidelium qui ad officia publica vocari non possit.

2° Regimen Ecclesiae non est aristocraticum; fides enim catholica eos condemnat qui volunt Episcopos æquali potestate donari cum S. Pontifice, et res ecclesiasticas non aliter componi posse quam concordi majoris numeri prælatorum assensu. Hoc systema aperte contradicit dogmati Primatus Cathedrae Apostolice beati Petri.

3° Regimen Ecclesiae est monarchicum; siquidem S. Pontifex habet plenam potestatem regendi universalem Ecclesiam, quod est proprium monarchiae; sed illa monarchia est aliquatenus temperata. « Quoniam, ait card. Soglia, Episcopi sunt veri pastores ovium suarum et in conciliis generalibus veri judices, communior sententia est regimen Ecclesiae monarchicum quidem esse, aliqua tamen specie aristocratie temperatum. » (Lib. II, § 55.) Cæterum, hoc temperamentum non eo sensu sumas quo in societatibus politicis solet, quarum forma mixta ita oritur ex divisione jurium summi imperii, ut quod in uno subjecto jus inest, ab altero non pendeat. « Ipsa potestas Episcoporum, ut animadvertis Zallinger, quæ temperamentum aristocraticum efficit, est perpetuo alligata ad centrum unitatis ac supremam potestatem vicarii Christi, eidemque subordinata, ut proinde haec mixtio aristocratica non absoluta, sed limitata sit. Præterea, quidquid juris competit Episcopis, id eminenti quadam ratione in Primate Ecclesiae ac summo vicario Christi. » (*Institutiones juris publici*, § 562.)

Haec magis explicabuntur in decursu quæstionum canonicarum de primatu Pontificis, de Episcopis et de Conciliis.